Mindaugas Mačiulis

Aukštaičių gatvė 14 Vilniuje

2021 m. balandžio–rugpjūčio mėnesiais pastate su pertraukomis tęsti dar 2020 m. autoriaus pradėti tyrimai. 2021 m. archeologiniai tyrimai vykdyti dviem etapais. Pirmu tyrimų etapu iki įžemio ištirtas 4x3,5 m dydžio šurfas 1. Antru tyrimų etapu iki 1,7 m projektinio gylio ištirtos 4 įvairaus dydžio perkasos (217,5 m^2) bei žvalgyti 2 plotai (100 m^2), juos formuojant pagal pastate esančių vidinių pertvarinių sienų tinklą. Iš viso ištirtas 331,5 m^2 plotas (1 pav.).

Sklypas yra istoriniame Vilniaus Paplavų (Paplaujos) priemiestyje, kuris P pusėje ribojasi su Paupio gatve, Š – su Vilnios upe. Ankstyviausias užstatymas sklype vaizduojamas

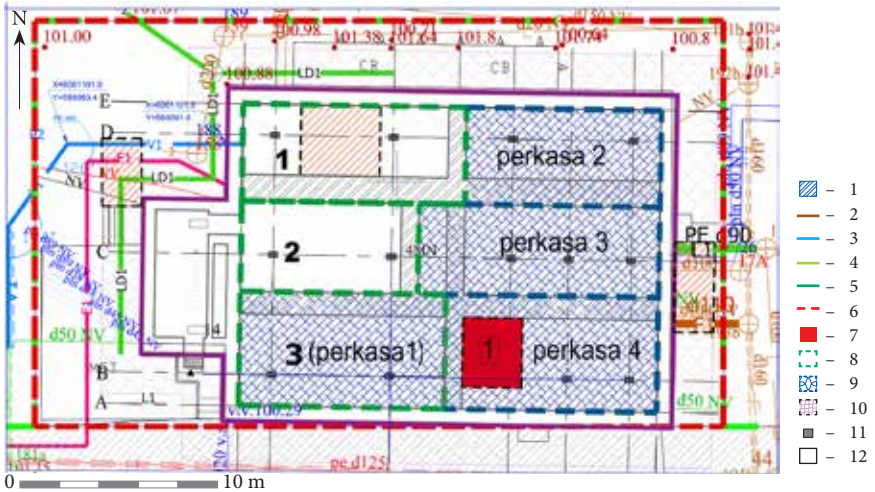

1 pav. Tyrimų vietos situacijos planas: 1 – preliminarus pertvarinių sienų tinklas; 2 – projektuojami buitinių nuotekų tinklai; 3 – projektuojami vandentiekio tinklai; 4 – projektuojami lietaus nuotekų tinklai; 5 – projektuojami drenažo tinklai; 6 – sklypo Aukštaičių g. 14 riba; 7 – 2021 m. tirtas šurfas 1; 8 – 2021 m. žvalgymų plotai ir jų numeriai; 9 – 2021 m. detaliųjų tyrimų plotai ir jų numeriai; 10 – 2020 m. tirtas šurfas; 11 – esamos kolonos ir jų padai; 12 – techninės patalpos vieta. M. Mačiulio brėž.

Fig 1. General area plan: 1 – estimated interior layout; 2 – newly designed sewage network; 3 – newly designed water pipers; 4 – newly designed rainwater drainage network; 5 – newly designed groundwater drainage network; 6– Aukštaičių Str. 14 plot boundary; 7 – test pit 1 (2021); 8 – 2021 survey areas and their designated numbers; 9 – 2021 excavation areas and their designated numbers; 10 – test pit (2020); 11 – modern-day support columns and plinths; 12 – location of a utility room.

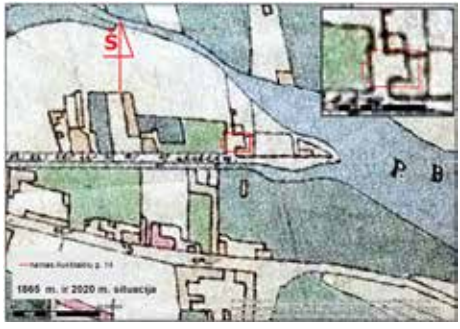

2 pav. Tyrinėjamo pastato vieta, sutapatinus situaciją su 1865 m. miesto planu. M. Mačiulio brėž.

Fig 2. Location of the current building marked on a city plan from 1865.



3 pav. Šurfe 1 sienos M1.2 aplinkoje 0,8–1 m gylyje rasti XVII a. II pusės – XIX a. vidurio kokliai. M. Mačiulio nuotr.

Fig 3. Stove tiles (second half of the 17th century to the mid-19th century) found in test pit 1, associated with wall M1.2, at a depth of 0.8–1 m.



4 pav. Perkasoje 1 atidengta XIX a. I pusės pastato M1 siena iš R. M. Mačiulio nuotr.

Fig 4. Wall M1 of a building dating to the first half of the 19th century. Trench 1, viewed from the E.

1808 m. miesto plane. Sulyginus 1840 m. miesto planą su dabartine situacija matoma, jog sklype pastatas nepavaizduotas, tačiau aiškiai išsiskiria sklypo ribos. Pastatas – apverstos L raidės formos medinis namas vėl parodytas 1865 m. plane (2 pav.). Tikėtina, jog tai tas pats namas, kuris rodomas 1808 m. plane. Ankstyviausi istoriniai duomenys apie posesijos savininkus siekia 1764 m. Vėliau – iki 1857 m. posesijos savininkai nuolat keitėsi, vietoje esantis sklypas perdovanotas, perpirktas. XIX a. viduryje aprašant posesiją, minima, kad ji yra prie užtvankos bei šliuzo, vadinamų „Aludarių " vardu.

Sklypo aplinka praktiškai visa yra ištirta ankstesnių archeologinių tyrimų metu. Rasti vėlyvi XX a. suardyti piltinės kilmės sluoksniai (*ATL 2005 metais*, 2006, p. 335–336; *ATL 2015 metais*, 2016, p. 554; *ATL 2016 metais*, 2017, p. 536).

2021 m. vykstant I tyrimų etapui žvalgomieji tyrimai vykdyti pastato viduje, jo R dalyje. Šurfe iki 70–80 cm gylio tirtas piltinės kilmės XX a. vidurio sluoksnis. Po juo 70–80 cm gylyje rastas iki 1,3 m storio XIX a. piltinės kilmės sluoksnis. Jame rasta glazūruotos XIX a. II pusės keramikos fragmentų, balto porceliano dirbinių fragmentų, stiklo ir osteologinės medžiagos. Preparuojant šį sluoksnį 70–80 cm gylyje atidengti XIX a. I pusėje statyto pastato kampo bei to paties laikmečio buvusių pastato sienų fragmentai M1–M3. Greta pamatų rastas XVII a. II pusės – XIX a. plokštinių koklių lizdas (3 pav.). Maždaug 1,9 m gylyje šurfe rastas iki 1,3 m storio XVIII–XIX a. pradžia datuojamas piltinės kilmės kultūrinis sluoksnis. Jame surasta glazūruotos to laikmečio keramikos, platesnės chronologijos neglazūruotos keramikos, korodavusių keturkampio skerspjūvio vinių, stiklo ir osteologinės medžiagos. Įžemis šurfe pasiektas 2,7–3 m gylyje nuo šurfo paviršiaus.

2021 m. vykstant II tyrimų etapui atlikti detalieji tyrimai ir žvalgymai. Tiriamų plotų paviršiuose iš karto rasti nuo 60 cm iki 1,7 m storio permaišyti XX a. vidurio – II pusės griuvenų ir juodžemio sluoksniai, susiformavę įrengiant įvairaus dydžio betonines ar cementines pastato kolonas, jų galvenas, statant lifto šachtą,

laiptines, klojant įvairias komunikacijas. Nustatyta, jog anuomet vykdant šiuos darbus smarkiai apardyti (perkasose 1, 4) arba visiškai sunaikinti (perkasose 2, 3, plotuose 1, 2) buvę ankstyvesni archeologiniai sluoksniai ir architektūrinės struktūros M1–3.

70–90 cm gylyje tik perkasų 1, 4 nesuardytose vietose surastas 40–130 cm storio piltinės kilmės XIX a. sluoksnis, akivaizdžiai storėjantis ir besileidžiantis R kryptimi (dabartinės Vilnios upės vagos link). Sluoksnis susiformavęs virš žemesnėse pastraipose aprašytų XIX a. I pusės statinių fragmentų M1–3. Sluoksnyje surasti ir inventorinti to laikmečio 154 radiniai (vyrauja vėlyva XIX a. vidurio – II pusės glazūruota buitinė keramika, stiklinių butelių fragmentai. Kartu surasta XIX a. II pusės Kuznecovų manufaktūros porceliano gaminių fragmentų).

1,3–3,2 m gylyje perkasų 1, 4 R dalyse rastas 40–200 cm storio XVIII–XIX a. piltinio juodžemio sluoksnis, storėjantis ir besileidžiantis R kryptimi link Vilnios upės. Jis susiformavęs iki XIX a. pradžioje statant pastatus (M1–3). Vėliau perkastas XIX a. II pusėje – XX a. pradžioje, įrengiant dabartinio pastato išorines ir vidines sienas ir jų pamatus. Sluoksnyje rasti 86 to laikmečio radiniai (vyrauja glazūruota keramika, platesnės chronologijos neglazūruota miesto keramika, stiklo fragmentai) ir osteologinės medžiagos. Įžemis V dalyje (perkasoje 1, plote 2) rastas aukštai, apie 0,9–1,7 m gylyje. R dalyje tirtame, o perkasose 2–4 pasiekus projektinį gylį – iš viso nepasiektas. Sprendžiant pagal virš įžemio esančių sluoksnių išsidėstymą ir jų chronologiją, manoma, jog sklypo R dalis yra buvęs kanalo ar senvagės (?) šlaitas ar jo dalis. XVIII–XIX a., prieš vietoje statant pastatus M1–3, jis užpiltas, dalinai išlyginant sklypo reljefą. XIX a. II pusėje – XX a. pradžioje pastačius dabartinius pastatus, papildomai name supiltas 40–70 cm storio sluoksnis.

Tyrimų metu atidengtas visas XIX a. pabaigos – XX a. pradžios dabartinio pastato viduje buvusių vidinių pertvarinių sienų tinklas. Sienos 90–100 cm pločio, išlikusios iki 1,7–3,2 m aukščio (pamatų apačia rasta zonduose 2–4). Įrengiant sienas ir jų pamatus, jos įkastos į vietoje buvusius archeologinius sluoksnius iki 1,7–2,2 m ties pastato V dalimi bei iki 3,2 m ties R pastato dalimi. Atlikus jų architektūrinius tyrimus nustatyta, jog vidinės pertvarinės pastato sienos statytos vienu metu su dabartiniu pastatu. Taip pat nustatyta, jog pastato Š dalyje dvi vidi-



5 pav. Perkasoje 4 atidengti XIX a. I pusės pastatų M1–3 fragmentai iš V. M. Mačiulio nuotr.

Fig 5. Fragments of buildings M1–3 (first half of the 19th century) in trench 4, viewed from the W.



6 pav. Perkasoje 4 atidengti XIX a. I pusės pastatų M1–3 fragmentai iš Š. M. Mačiulio nuotr.

Fig 6. Fragments of buildings M1–3 (first half of the 19th century) in trench 4, viewed from the N.

nės patalpos (jose tirta perkasa 2 bei žvalgytas plotas 1) XX a. I pusėje buvo naudojamos (buvę rūsiai?), Š pastato sienoje buvo 4 langai, atskiri įėjimai bei arkinis praėjimas tarp jų. Tai liudija ir perkasoje 2 1,7 m gylyje rasti to paties laikmečio visiškai sudūlėjusių ar apardytų grindų fragmentai.

Perkasose 1, 4 bei šurfe 1 80–120 cm gylyje rasta XIX a. I pusėje statyto pastato sienų ir jų pamatų M1–3 bei buvusio (kiemo?) grindinio fragmentų (4–6 pav.). Sprendžiant pagal išlikusių atidengtų sienų konfigūraciją, pastatas buvęs orientuotas PR–ŠV kryptimis, jis vaizduojamas 1808 bei 1864 m. miesto planuose (2 pav.). Pastato pamatų ir sienų fragmentai smarkiai suardyti tiek XIX a. II pusėje – XX a. pradžioje įrengiant vidinį pastato pertvarinių sienų tinklą, tiek vėliau įrengiant betonines kolonas ir jų galvenas.

Aukštaičių Street 14 in Vilnius

In 2021, excavation of a 331.5 m^2 area took place inside the building at Aukštaičių Str. 14 (Fig. 1–2). Mixed mid- and late-20th-century deposits ranged from 60 cm to 1.7 m in thickness. In the preserved areas of trenches 1 and 4, and in test pit 1, 18th- and 19th-century deposits up to 2.5 m thick were identified at a depth of 70–90 cm. They thickened and sloped in the E direction, towards the Vilnia River. The nature of the stratigraphy and its chronology indicates that the E side of the plot was wholly or in-part a component of the bank of an old channel or the old river bed (?). The slope was filled and levelled sometime in the 18th–19th century, before the construction of buildings M1–3. The entire late-19th and early-20th-century interior layout of the current building was exposed during the excavation. The walls were 90–100 cm wide, and the surviving portions range from 1.7 m to 3.2 m in height. Trenches 1 and 4 and test pit 1 contained the remains of a (indoor (?)) pavement and fragmentary walls and foundations (M1–3), all dating to the first half of the 19th century (Fig. 3–6).